

บทคัดย่อ

สถานการณ์ฐานทรัพยากรและสิทธิชุมชนในสังคมไทย (2547-2548)

ประเทศไทยซึ่งได้ชื่อว่าอยู่ในภูมิภาคเขตร้อนชื้นซึ่งอุดมด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก แต่สถานภาพของความหลากหลายทางชีวภาพที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลายในทุกวันนี้กำลังเสื่อมโทรมลงทุกขณะ ในช่วงปี 2547-2548 ฐานทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นป่า ดิน น้ำ ทะเลและชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพ กำลังถูกทำลายด้วยทิศทางการพัฒนาประเทศที่ในทิศทางของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีซึ่งเร่งรัดใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างหนักหน่วง โดยการแปรเปลี่ยนทรัพยากรของสาธารณะให้กลายเป็นทุนหรือสินค้าของกลุ่มทุนทั้งในระดับประเทศและทุนข้ามชาติ โดยมีรัฐเป็นกลไกสำคัญในการรวมศูนย์อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อตามกรอบทิศทางการทุนนิยมโลก และเพื่อความมั่งคั่งทางอำนาจและผลประโยชน์ของรัฐ

ภาวะการณดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่ต้องพึ่งพาฐานทรัพยากรในการดำรงชีพอย่างรุนแรง ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรนำมาสู่ปัญหาความยากจน การไม่สามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ สังคม สูญเสียศักยภาพในการกำหนดอนาคตของตนเอง ความอ่อนแอของชุมชนดังกล่าวส่งผลต่อความสามารถโดยรวมของสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และในการพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งเองได้ ที่สำคัญนำมาสู่ความขัดแย้งในสังคมอย่างรุนแรงและซับซ้อน การละเมิดสิทธิชุมชน ทั้งโดยการกระทำของรัฐ กลุ่มทุน หรือแม้แต่ประชาชนต่อประชาชน ในนามของการพัฒนา และการอ้างความเป็นสาธารณะหรือมหาชนเพื่อปิดกั้น ลดทอนสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

แม้จะมีกฎกติการะหว่างประเทศหลายฉบับ และที่สำคัญคือรัฐธรรมนูญที่บัญญัติสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านทรัพยากรไว้หลายด้าน แต่ด้วยวัฒนธรรมและระบบกฎหมายของรัฐ โครงสร้างการรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง และโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่รวมศูนย์ที่ทุนขนาดใหญ่ ทำให้รัฐเพิกเฉยต่อข้อตกลงระหว่างประเทศและบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหลายอย่าง ดังปรากฏการตัดสินใจนโยบาย โครงสร้างต่างๆ ที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนการไม่ทบทวนกฎหมายที่ละเมิดสิทธิชุมชนหรือไม่บัญญัติกฎหมายใหม่ที่คุ้มครองสิทธิชุมชนให้เป็นจริง ซึ่งปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าว ในระดับลึกแล้วเป็นปัญหาในเชิงระบบคิดในการแบ่งแยกคู่ตรงข้ามนานาชนิด ซึ่งระบบคิดดังกล่าวมีผลต่อการกำหนดการออกแบบนโยบาย กฎหมายที่เป็นปัญหาลดลงมา

ขบวนการประชาชนอันประกอบด้วย ชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ร่วมกับองค์กรอิสระ เช่น กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และอื่นๆ ได้เป็นฝ่ายกระทำในเชิงรุกเพื่อผลักดันแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชน เข้าร่วมตรวจสอบนโยบาย กฎหมายที่สำคัญในระดับประเทศ และเสนอทิศ

ทางนโยบาย กฎหมายเพื่อการสนับสนุนสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แต่กระนั้นก็ต้องเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การไม่มีอำนาจในการตรวจสอบอย่างจริงจัง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การขาดพันธมิตรในการขับเคลื่อนให้เป็นขบวนการอย่างกว้างขวาง ทำให้แม้การเคลื่อนไหวดังกล่าวจะมีความก้าวหน้าแต่ก็ยังไม่ส่งผลให้รัฐเปลี่ยนทิศทางการนโยบายจากการทำลายฐานทรัพยากรในระบบรวมศูนย์อำนาจ มาสู่การกระจายอำนาจ สิทธิแก่ประชาชนเพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล และยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์การเคลื่อนไหวได้เริ่มเปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติน่าจะมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนฐานล่าง ประสานความร่วมมือในภาคสังคมที่หลากหลาย และผลักดันในเชิงความรู้ นโยบายที่มีความชัดเจน และแสวงหายุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนที่มีพลังเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปโครงสร้างฐานทรัพยากรให้เกิดขึ้นจริงได้ในไม่ช้า